

Jordugglans *Asio flammeus* uppträdande på Falsterbonäset 1972 - 74, särskilt dess födoval våren 1974

GÖRGEN GÖRANSSON, JOHNNY KARLSSON & GUNNAR ROOS

Meddelande nr 70 från Falsterbo fågelstation

Under flyttningen höst och vår förekommer jordugglor regelbundet i Skåne, och även vintertid påträffas arten ofta, särskilt i kusttrakterna. Som häckfågel är den däremot sällsynt och långt ifrån årsviss. Under 1972-74 uppträdde jordugglor emellertid talrikt på Falsterbonäset under alla årstider, och häckning genomfördes två år i följd.

Inom stora delar av sitt vidsträckt utbredningsområde är jordugglan nomadisk. Goda gnagarår infinner den sig och föder upp stora kullar, för att helt utebli då födotillgången är i bottenläge. I jämförelse med de våldsammas svängningarna i gnagartillgången i t ex Norrland, är fluktuationerna i Skåne naturligtvis tämligen obetydliga. Inte desto mindre torde jordugglans sporadiska häckningar i sistnämnda landskap vara direkt korrelerade med förekomsten av smågnagare, dvs tillgången på föda.

HÄCKNINGAR 1972-73

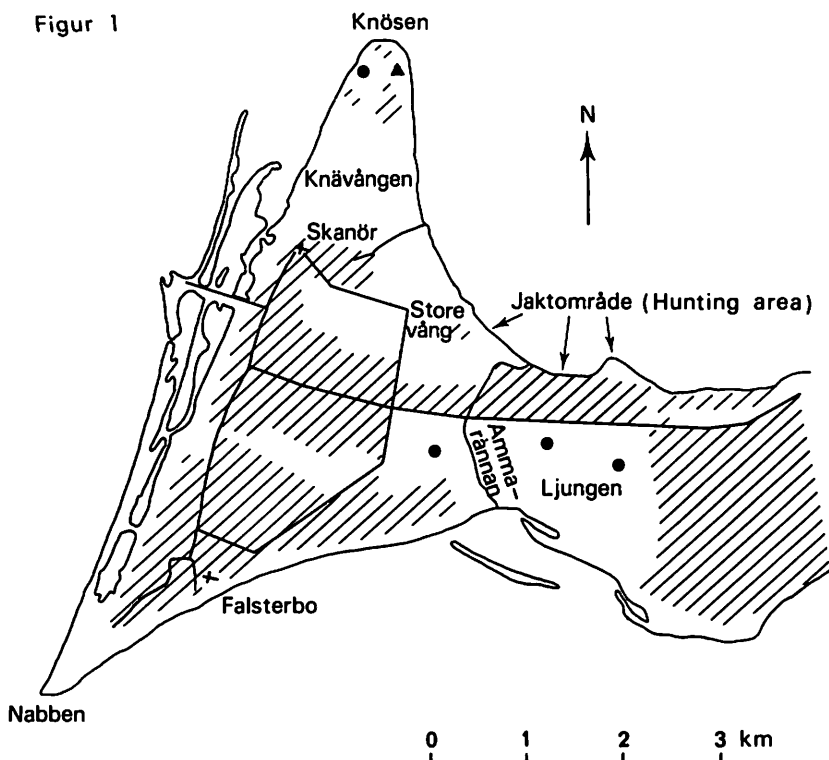
För första gången på många år konstaterades häckning av jorduggla på Falsterbonäset under 1972. Ett par hade då bo vid Knösen, och av en kull om åtta ägg kläcktes minst sex (2 ägg och 6 ungar den 3 juni, B. Bengtsson). Troligen nådde dock endast en unge, ringmärkt den 20 juni, flygg ålder.

Mera anmärkningsvärd var jordugglans förekomst under 1973. Från slutet av mars uppträdde arten synnerligen talrikt i området, och den 16 april uppskattades det sammanlagda antalet på Ljungen och i Skanörs vångar till ca 15 exemplar. Spelande fåglar iaktogs vid flera tillfällen, och i månads-skiftet maj-juni kunde häckning av minst fyra par definitivt fastställas. Av dessa häckade tre par på Ljungen och det fjärde vid Knösen, alltså på samma lokal som det ensamma paret 1972 (figur 1).

Någon boletning skedde ej under 1973, och de olika kullarnas storlek är alltså ej känd. Den 5 juni ringmärktes emellertid två resp fyra ungar ur två av kullarna på Ljungen. Troligen innehöll den senare kullen ytterligare en unge (iakttagelser av matning). På grund av ungarnas vana att redan vid ca tio dagars ålder sprida sig i terrängen, är de ytterligt svåra att lokalisera. I den större av kullarna på Ljungen hittades sålunda två ungar inom en radie på några tiotal meter från boet, medan de båda övriga avlägsnat sig ca 100 resp 150 meter, där de satt gömda i halvmeterhöga pors.

Enligt iakttagelser under några morgnar och kvällar i början av juni, jagade ugglorna endast i ringa utsträckning över själva Ljungheden. Födan

Figur 1

till ungarna hämtades i stället huvudsakligen på de igenvuxna ängsmarkerna i östra delen av Store vång samt längs stranden av Höllviken, alltså 1-2 km från boplatserna (figur 1). Vid passagen av talldungarna norr om landsvägen utnyttjade ugglorna oftast de två gläntorna vid Ammerännan och Ljungens nordosthörn, detta även vid stor flyghöjd i lugnt väder.

Några mått på smågnagarbeståndets fluktuationer på Falsterbonäset under de aktuella åren föreligger dessvärre ej. Tillfälliga iakttagelser tyder emellertid på en sällsynt god sorktillgång under våren och sommaren 1973. För detta talar också det ovanligt stora antalet kullar av tornfalk detta år. Sju bon kunde lokaliseras och sannolikt häckade ytterligare två par i området. Antalet märkta ungar av tornfalk på Falsterbonäset under 1972-74 var 11, 20 resp 10.

STRÄCK OCH ÖVERVINTRING 1973-74

I slutet av september och första hälften av oktober 1973 sågs rastande jordugglor så gott som dagligen vid Nabben, och utsträck i fullt dagsljus noterades vid ett par tillfällen: 1 den 26 september kl 1100, 2 den 1 oktober kl 1630 samt 1 den 3 oktober kl 1450.

Tabell 1. Jordugglans bytesval på Skanörs Ljung, Skåne, april-maj 1974.
Food choice of the Short-eared Owl at Skanörs Ljung, Skåne, April-May, 1974.

Byte Prey	Antal Number	%	Vikt (g) Weight (g)	%
Akersork <i>Microtus agrestis</i> (20 g)	88	89,8	1760	84,0
Vanlig näbbmus <i>Sorex araneus</i> (10 g)	2	2,0	20	1,0
Fåglar <i>Aves</i>	7	7,2	315	15,0
Tordyvel <i>Geotrupes stercorarius</i>	1	1,0	1	0,0

Märkligare var emellertid några observationer i skymningen den 3 och 4 oktober, då inte mindre än 21 resp 16 ugglor sträckte ut över havet mot SW/WSW (kl 1830-1845). På grund av de dåliga ljusförhållandena kunde visserligen ej alla exemplar bestämmas med full säkerhet, men allt talar för att det i samtliga fall rörde sig om jordugglor (B. Bengtsson). Båda kvällarna rådde svaga ostliga vindar, klart väder och mycket god sikt (30-50 km). Även den 5, 11 och 12 oktober iaktogs utsträck av jordugglor i skymningen, dock i betydligt lägre antal (4, 3 resp. 1 exemplar).

Som bakgrund till ovanstående kan nämnas att endast fyra utsträckande jordugglor iaktogs vid Nabben under elva års regelbundna observationer 1949-60, samtliga 1960 (Ulfstrand m fl 1974).

Även under vintern 1973-74 uppträdde jordugglan långt talrikare än normalt på Falsterbonäset. Så sågs exempelvis den 19 februari minst 12 olika exemplar i Knäsvången och därtill 2 i Store vång och 2 på Ljungen (H. Lindskog).

FÖDOVAL VÅREN 1974

I samband med annat fältarbete besökte vi Ljungen vid ett halvdussin tillfällen under april och maj 1974 (se Göransson m fl 1975), varvid ett 60-tal spybollar insamlades vid "daglegor" för jorduggla. Spybollarnas ålder varierade från helt färsk till några månader gamla, men merparten av materialet torde ha producerats under tiden mars-maj 1974. Jordugglor iaktogs detta år på Ljungen fram till mitten av maj, dock utan att häcka.

I jämförelse med de flesta andra ugglor är jordugglans bytesval dåligt undersökt. Från Sverige finns sålunda endast en tillfällig uppgift från Ottenby på södra Öland, där några spybollar från ett häckande par enbart innehöll rester av åkersork (Danielsson 1959). Trots det ringa omfånget på vårt material från Ljungen, kan en kort presentation därför vara motiverad.

I tabell 1 redovisas de olika bytesdjuren i spybollarna från Ljungen. Totala antalet byten var 98, alltså ca 1,6 per spyboll. I tabellen redovisas också de olika bytesdjurens viktsmässiga bidrag till jordugglans föda. Om man vill visa de olika bytesdjurens betydelse för ett rovdjur, är det naturligtvis riktigare att basera jämförelserna på bytesdjurens vikt än på deras antal. I annat fall kommer ett litet och energimässigt ganska betydelselöst byte att

Tabell 2. Bytesval hos jordugglan i norra Europa. Procentuell fördelning på olika djurgrupper.

Food choice of the short-eared owl in northern Europe. Per cent distribution (by number) of different animal groups.

Undersökningsområde	Årstid	Antal Byten	Näbbmöss	Små- gnagare	Fåglar	Insekter	Övrigt
Investigation area	Season	Sample size	Shrews	Small Rodentia	Aves	Insecta	Miscell- aneous
Tyskland (Uttendörfer 1952)	Hela året Whole year	2612	0, 2	99, 0	0, 6	0, 2	-
Norge (Hagen 1952)	Häckning Breeding	489	3, 1	94, 7	1, 6	0, 2	0, 4
England (Lockie 1955)	Häckning Breeding	464	8, 2	89, 0	2, 8	-	-
Finland (Aho 1964)	Hösten Sep-Oct	820	2, 0	96, 1	1, 1	1, 9	0, 2
Finland (Mikkola o Sulkava 1967)	Häckning Breeding	1209	3, 9	94, 0	1, 1	1, 0	-
Sverige (Denna undersökning)	Våren Apr-May	98	2, 0	89, 8	7, 2	1, 0	-

tillmätas alltför stort värde (jfr exempelvis en tordyvel med en trast!). Är man däremot främst intresserad av hur rovdjuret i sin tur påverkar bytesbeståndet, skall jämförelserna självfallet baseras på antalet fångade exemplar av de olika bytesdjuren.

Helt dominerande i jordugglans föda på Ljungen var åkersorken med ca 85 viktsprocent. Frånsett ett ringa inslag av näbbmus och tordyvel utgjordes de resterande 15 procenten av olika fågelarter. Bland dessa kunde vi identifiera en björktrast (100 gram), två starar (vardera 70 gram) samt tre mesar och en obestämd småfågel (sammanlagt 75 gram).

JÄMFÖRELSE MED ANDRA BYTESANALYSER

I tabell 2 redovisas några undersökningar av jordugglans bytesval i norra Europa under olika årstider. Som bas för jämförelsen har vi varit tvungna att använda frekvensprocent för de olika bytesdjuren (jfr ovan). Av tabellen framgår tydligt att jordugglan är en utpräglad gnagarspecialist. I de flesta fall utgör sålunda smågnagare betydligt över 90 % av födan. Resultaten från Ljungen avviker från det generella mönstret genom den betydande andelen fåglar, ca 7 frekvens- eller 15 viktsprocent. Anledningen till det stora inslaget av fåglar i materialet från Ljungen kan möjligen vara, att tillgången på smågnagare i södra Skåne var sämre än normalt under våren 1974 (L. Hansson muntl.).

Under speciella betingelser tycks jordugglan, i likhet med hornugglan, kunna skifta över till alternativa bytesarter. Särskilt ofta synes detta ske vid övervintring i kustområden med rik tillgång på vadare. Från dylika områden i England har Glue (1972) redovisat en så hög frekvens av fåglar som 14 % i ett material omfattande 1300 byten. Den vanligaste fågeln var kärrsnäppa. Under svåra vinterförhållanden med många lättfångade fåglar i Missouri, noterade Long & Wiley (1961) en ännu högre andel fåglar, ca 30 %, i jordugglans föda. Från den finska skärgården, slutligen, har Suomalainen (1927) beskrivit hur jordugglor under häckningstid specialiserade sig på fångst av fisk- och silvertärnor.

Jorduggla vid Knösen i maj 1972. Foto: B. Bengtsson.

Uppgifter om jordugglans förekomst på Falsterbonäset 1972-74 har välviligt ställts till vårt förfogande av Bengt Bengtsson, Hasslarp, och Håkan Lindskog, Skurup. I fältarbetet på Ljungen våren 1974 deltog Lennart Karlsson, Helsingborg.

REFERENSER

- Aho, J. 1964. The autumn food of *Asio f. flammeus* Pontopp. in the vicinity of the city of Tampere, South Finland. *Annales Zoologici Fennici* 1:375-376.
- Danielsson, B. 1959. Verksamheten vid Ottenby fågelstation 1958. *Vår Fågelvärld* 18:249-279.
- Glue, D.E. 1972. Bird Prey taken by British Owls. *Bird Study* 19:91-95.
- Göransson, G., Karlsson, J., Nilsson, S.G. & Ulfstrand, S. 1975. Predation on birds nests in relation to antipredator aggression and nest density: an experimental study. *Oikos* 26 (under tryckning).
- Hagen, Y. 1952. Rovfuglene og viltpleien. Gyldendal, Oslo.
- Lockie, J.D. 1955. The breeding habits and food of short-eared owls after a vole plague. *Bird Study* 2:53-69.
- Long, C.A. & Wiley, M.L. 1961. Contents of pellets of the short-eared owl, *Asio flammeus*, in a prairie habitat in Missouri. *Trans. Kansas Acad. Sci.* 64: 153-154.
- Mikkola, H. & Sulkava, S. 1969. On occurrence and feeding habits of short-eared Owl in Finland 1964-1968. *Ornis Fennica* 46: 188-193.
- Suomalainen, E.W. 1927. Kokemäenjoen laakson ja läheisen merenrannikon linnusto. *Satakunnan Kirjallisen Julkaisuja* 2:1-398.
- Ulfstrand, S., Roos, G., Alerstam, T. & Österdahl, L. 1974. Visible bird migration at Falsterbo, Sweden. *Vår Fågelvärld*, supplement nr 8.
- Uttendörfer, O. 1952. Neue Ergebnisse über die Ernährung der Greifvögel und Eulen. Stuttgart.

SUMMARY

BREEDING AND FOOD OF THE SHORT-EARED OWL *Asio flammeus* AT THE FALSTERBO PENINSULA 1972-1974.

The short-eared Owl is an irregular breeder in southern Sweden. However, in 1972 and 1973, one and four pairs respectively bred on the Falsterbo peninsula (55° 23' N, 12° 48' E). Also in April and May 1974 owls were present in the area. About 60 pellets were collected and analyzed, see table 1. Comparison with other investigations in northern Europe (Table 2) shows that our investigation differs from the common feature. No less than about 7 % (on a frequency basis) or 15 % (on a weight basis) of the prey caught were birds. Short-eared owls were present in high numbers in autumn 1973, and no less than about 40 owls were seen departing towards SW/WSW in October. This is an extraordinarily high number when compared with the corresponding number for the eleven seasons 1949-60, when only 4 owls were seen on migration.

Görgen Göransson, Ekologihuset, Helgonavägen 5, S-223 62 Lund
Johnny Karlsson, Ekologihuset, Helgonavägen 5, S-223 62 Lund
Gunnar Roos, Falsterbo fågelstation, S-230 11 Falsterbo